

Принципи вільних виборів як умова функціонування демократичного інституту виборів

На відміну від попередніх епох, на сучасному етапі вибори виступають одним з основних механізмів формування органів влади в демократичних країнах. Однак для того, щоб в державі вибори виступали формою реалізації народного суверенітету, потрібно, щоб вони відбувалися на основі демократичних принципів. Тому дана проблематика є актуальною, оскільки вивчення демократичних принципів виборів, їх детальний аналіз дозволять краще зрозуміти суть інституту, зробити його більш демократичним. Виборча практика України показує, що деякі демократичні принципи виборів систематично порушуються, що робить актуальність нашого дослідження ще очевиднішою.

Під демократичними принципами виборів розуміють «... засади, на основі яких здійснюється виборчий процес і відповідно до змісту яких вибори є реальним волевиявленням громадян» [5, с. 163].

На нашу думку, демократичні принципи виборів можна умовно поділити на дві групи:

1. Базові – принципи, які стосуються участі виборців у виборчому процесі. Вони носять універсальний характер, є загально визнаними у всьому світі і без їх дотримання вибори як демократичний інститут втрачають будь-який зміст. До базових принципів відносять: принцип вільних виборів, принцип рівних виборів, принцип загальних виборів, принцип гласних виборів, принцип прямих виборів, принцип таємного голосування.

2. Додаткові – принципи, які стосуються участі у виборчому процесі кандидатів, партій та блоків. Додаткові принципи виборів не носять універсального характеру і по різному розкриваються під час виборчих кампаній у різних країнах. Додаткові принципи виборів включають: принцип рівного доступу кандидатів чи партій (блоків) до ЗМІ, принцип свободи агітації, принцип неупередженості органів влади до різних суб'єктів виборчого процесу, принципи рівним можливостей для суб'єктів виборчого процесу у веденні виборчих перегонів та ін.

Одним з головних демократичних принципів вважається принцип вільних виборів. Згідно даного принципу виборець повинен сам вирішувати питання про участь чи неучасть у виборах, а у разі участі – про міру залучення до виборів. Принцип вільних виборів передбачає, що «... в процесі їхньої організації і проведення повністю виключається будь-який примус щодо участі або неучасті як у виборах в цілому, так і власне у самій процедурі голосування, а також виключається тиск на виборця при визначенні ним, як йому голосувати на виборах» [1, с. 91].

З принципом вільних виборів безпосередньо пов'язане таке явище як абсентеїзм – «байдуже ставлення громадян до реалізації своїх політичних прав та обов'язків, яке проявляється, в першу чергу, у формі ухиляння від участі у голосуванні на виборах» [5, с. 5].

Згідно принципу вільних виборів заборонено будь-яке переслідування за абсентеїзм. Науковець В.Кравченко виділяє наступні різновиди абсентеїзму:

1) політичний – ухилянням від виборів виборець висловлює свою недовіру суб'єктам виборчого процесу та їх передвиборчим програмам. Також політичний абсентеїзм може бути спричинений сумнівами виборця щодо можливості проведення чесних виборів, можливості реально вплинути на результати голосування;

2) економічний – пов'язаний з висловленням протесту складній економічній ситуації в державі (безробіття, низький рівень добробуту, соціальна незахищеність громадян та ін.).

3) аполітичний – полягає у байдужому ставленні, відсутності інтересу виборця до виборів та політики загалом [2, с. 153].

Можна виділити дві групи причин абсентеїзму:

---

* Бучин М.А. – кандидат політологічних наук, старший викладач кафедри політології, Інститут гуманітарних і соціальних наук

1) причини, пов'язані із загальною ситуацією в державі (соціальною, політичною, економічною та ін.);

2) причини, пов'язані із специфікою конкретної виборчої кампанії, коли виборчі перегони є нецікавими для виборців в силу певних особливостей.

Крім того, сприяють абсентеїзму «... низький рівень політичної культури, інфантильність або ж усвідомлення власного політичного безсилля, нездатність впливати на прийняття політичних рішень, відчуження власних політичних цінностей і потреб від можливостей їх задовольнити, високий рівень недовіри виборців політичним інститутам та ін.» [3, с. 231-232].

Абсентеїзм часто призводить до того, що представницький орган влади обирається незначною частиною виборців. Це дає підстави ставити під сумнів його легітимність.

Принцип вільних виборів передбачає, як правило, відсутність обов'язкового вотуму – юридичного обов'язку виборців брати участь у голосуванні. Це означає, що при встановленні результатів волевиявлення не враховується частка громадян, що взяли участь у голосуванні. Тому вибори вважаються дійсними, якщо у них взяв участь хоча б один виборець.

Однак законодавство деяких країн з метою підвищення участі громадян у виборах запроваджує обов'язків вотум. У такому випадку вибори трактуються владою як «суспільна функція», що включає в себе не лише право, але і обов'язок громадян голосувати.

У разі запровадження обов'язкового вотуму законодавством передбачені певні санкції за свідоме ухиляння від участі у виборах (грошовий штраф, моральний осуд, певні обмеження, пов'язані із здійсненням підприємницької діяльності, ув'язнення та ін.).

І хоч введення обов'язкового вотуму і збільшує рівень участі громадян у виборах, але не ліквідує проблеми, що лежить в основі абсентеїзму: пасивність громадян не зникає, а лише маскується. «Примус до участі у голосуванні на практиці призводить до того, що пасивний виборець або стає здобиччю політичної демагогії, або ж голосує навмання, без свідомого вибору» [2, с. 153].

Тобто, в кінцевому підсумку введення обов'язкового вотуму фактично призводить до викривлення результатів народного волевиявлення, а тому, на нашу думку, є сумнівним механізмом підвищення активності громадян на виборах.

Отже, вибори можна вважати демократичним інститутом лише тоді, коли вони відбуваються на основі певних демократичних принципів. Одним з універсальних принципів є принцип вільних виборів, лише з дотриманням якого вибори можна вважати результатом реального волевиявлення громадян.

1.Виборче право України. Навчальний посібник / За ред. В.Погорілко, М.Ставнічук. – К.: Парламентське видавництво, 2003. – 383 с.; 2. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник. – 2-е вид., доповнене. – К.: Атіка, 2002. – 480 с.; 3. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія: Підручник для студентів вищих закладів освіти. – 4-те вид., виправ. і доповнене. – Львів: «Магнолія Плюс», 2005. – 304 с.; 4. Скрипкина Ж. Избирательные системы и технологии: Учеб. пособие. – М.: Вузовский учебник, 2006. – 174 с.; 5. Словник-довідник політологічних термінів / За ред. М.Гетьманчука, П.Ткачука. – Львів: Військовий інститут Національного університету «Львівська політехніка», 2006. – 228 с.; 6. Сучасний виборчий PR: Навчальний посібник / В.Лісничий, В.Грищенко, В.Іванов та інші. – 2-е вид., перероблене і доповнене. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 384 с.

Кукарцев О.*

Бікамералізм у системі відносин «Центр-Регіони»

Вітчизняна політична система характеризується відсутністю конституційно-правових способів впливу регіонів на вищі органи державної влади, від яких залежить вирішення більшості актуальних проблем регіональних спільнот. Неповноцінність українського парламентаризму і політичних партій, а також вади існуючих в Україні способів формування представницьких органів влади вказують на неможливість збалансованого та ефективного представництва

* Кукарцев О. – асистент кафедри політології.